بسم الله الرحمن الرحیم

دافغانستان اوپښتو تاریخ ته لنډه کتنه

Ketabton.com

لیکوال او راټولونکي : محمد الیاس حمیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیواد ستراو نومیالې شخصیت احمدشاه بابا
فرهنګی، تولنیز ژوند، او لاسته راوړنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد خان دزمان خان زوی او ددولت خان سدوزايي لمسی په(۱۷۲۲ز) زکال چې د(1101 هجري لمريز سره برابر دی په هرات کی زیږیدلی دی. په پنځه ویشت کلنئ کي دشيرسرخ زيارت په جرګه کی واک ته ورسيد. دغنمو وږی دکابلی صابر شاه له خوا چی يو ديندار شخص و دنوموړی په پټکی کي دشاهی سنبول په عنوان وتومبل شو. په دی توګه احمد شاه بابا واک ته ورسيد. نوموړي له ټاکل کيدو څخه وروسته لاندې ټکي دموخو په توګه په پام درلودل:

1)دمرکزي قدرت بيا جوړول اويو والی.
2)دافغانستان دطبيعی پولو امن، چي له اموسيند څخه يې دسند او هند تر سينده پوری اوږدوالی درلود.احمد شاه بابا په ځينو کارونو لاس پوری کړ. هيواد ته يې له سياسی اواقتصادي اړخه يووالی وروبابنه. دقبايلو ترمنځ اختلافونه يي له منځه يوړل. خلک يې وهڅول چی دهيواد په ګټو او تاوانونوکی سره شريک شي.
چاروواکوته دمشهوری ورکولو لپاره يې دمشرانو دتلپاتی جرګي بنسټ کينود.ددې پروګرامونوديلی کولو اوموخوته درسيدلو په موخه يې، دمذهبي ډلو ملاتړ په پام کی ونيوه. دخپل تولنيزدريځ دټينګښت لپاره يې دخيښئ داړيکو په ټيدګښت لاس پوري کړ.
احمدشاه بابا دښه استعداد په درلودلوسره په ټولو برخو کې زياروايست او ددولت دچارودپرمخ بيولو په لاره کی ډيری ستونزی وګاللې.

داحمد شاه بابا کارنامې

احمدشاه بابا دمعاصر افغانستان دبنسټ ايښودونکی په توګه ددې خاوری په جوړښت او دقومونو ترمنځ ديووالي په رامنځته کولو کی بريالي شو.له همدی امله دځانګړي ځای درلودونه برخمن و.
نوموړی هغه پاچا وه چی تاج يي پرسر نه ايښوده،تشريفات يي نه خوښيدل پټکی يي تاړه او دځمکي پر مخ کښيناسته. هغه له خلکو سره نيغه اړيکه درلوړده. دسوله ييزه شخصيت په توګه يي دخلکو په شخړو کي پريکړې کولی. په ورين تندی يي کړکيچونه يي په سوله ييزډول حلول.احمدشاه بابا په سياست کی دنرمښت پلوی و اوتل به يې دوستئ له لاری چلند کا وه سره له دی چی دخاورې دپراخوالی هوډ يي درلود،له وينو تويولو نه يي ډډه کوله. دده دښو او نيکو اخلاقو له امله ورته بابا لقب ورکړل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داحمد شاه بابا پوځی سوقيات

احمد شاه بابا کله چی واک ته ورسيد، له هغه څخه وړاندې افغانستان دپرديو قواو په وسيله تجزيه او نيول شوی و. ځکه نو احمدشاه بابا دپخوانيو له لاسه تللو سيمودلاسته راوړلو اودطبعی سرحدونو دټاکلو لپاره يولړ سفرونه او پوځې سوقيات پيل کړل چی هريو يې جلا جلا ارزښت لری چی دهغو له جملی څخه اووم سفردپانيپت جګړه ذکرکوو.

اووم سفر دپانيپت جګړه(1761_1760)زيږديز

په ختيځ کی احمدشاه بابا دا سفر دديراهميت وړدی، ځکه په (1758) م کال کې په هند کی مهمی پيښې رامنځ ته شوی. لومړی دپنجاپ سيکانو پاڅون وکړ، ورپسې مرهټيانو دهند مرکزې اوشمالی برخو ته داخل شول اودريم ته چی اسلامی حکمت چی مسلمانانو جوړ کړی و، له منځه لاړ. په هغه وخت کی چی احمدشاه بابا دنصيرخان بلوچ په ټکولومصروف و، دمرهټيانومشر(سنديا) مرکزی هند ته ورسيد.راجپوتانو اوجټانو سره يې اتحاد وکړ او سنديا دپنجاپ لوری ته حرکت وکړ. ادينه بيګ هم ورسره يوځای شو اوپنجاب يې ونيو. شهزاده تيموراو سردارجهان خان پيښور ته شاتګ وکړ.
کله چی احمدشاه بابا له بلوچستان څخه داِمن شو دديرش زره پوځيانو سره دبولان ددرې له لاری سند ته ورسيد اوله شهزاد تيمور اوجهان خان سره يو ځای شو، دپنجاب لوری ته يې حرکت وکړ سنديا او غازی الدين چی څنګه د احمدشاه بابا له حرکت څخه خبر شول، له نجيب الدوله سره يې سوله وکړه اودډهلی لوری ته روان شول، په ډهلی کی يې دويم عالمګير ووژاه اوکړوسی يې پاچا کړ، په دغه وخت کی احمدشاه بابا له دری قواو سره مخامخ شو، لومړنی دسنديا قوا، دډهلی له لاری په اوړدو کې، دويمی قوې په(هولګر) پوری اړه درلوده جمنا په کيڼ لوری کي ځای پرځای وه او دريمه قوه د(جنګورا) او غازی الدين وه.

څنګه چی جګړه پيل شوه، دري ګونه قوا وی داحمدشاهي دځواک پروړاندی ماتی وخوړه، کله چی غازی الدين اوجنګورا دسنديا له ماتې خبر شول، ډهلی يې پريښود او وتښتېدل. دمرهټيانو مشر(بالاباجي) دمرهته وټولو مشرانو ته خبرورکړ،چی نوی لښکر ترتيب کړی اوراجپوتانو به مرهته و سره اتحاد وکړچی شمير يې دوولکو ته رسيده په داسی حال کی چی داحمدشاه بابا دپوځيانو شمير شپيته زره و، دپانی پت په ډګر کې ديره لويه جګړه ونښته افغانان فاتح او مخالفو ماتې وخوړه، احمدشاه بابا ډهلی ته داخل شو. دډهلی تخت يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهزادهعلی ګوهر،سیاسی او اداری چاری يې شجاع الدوله او پوځی چاری يې نجيب الدوله ته وسپارلې او پخپله کندهار ته راستون شو.

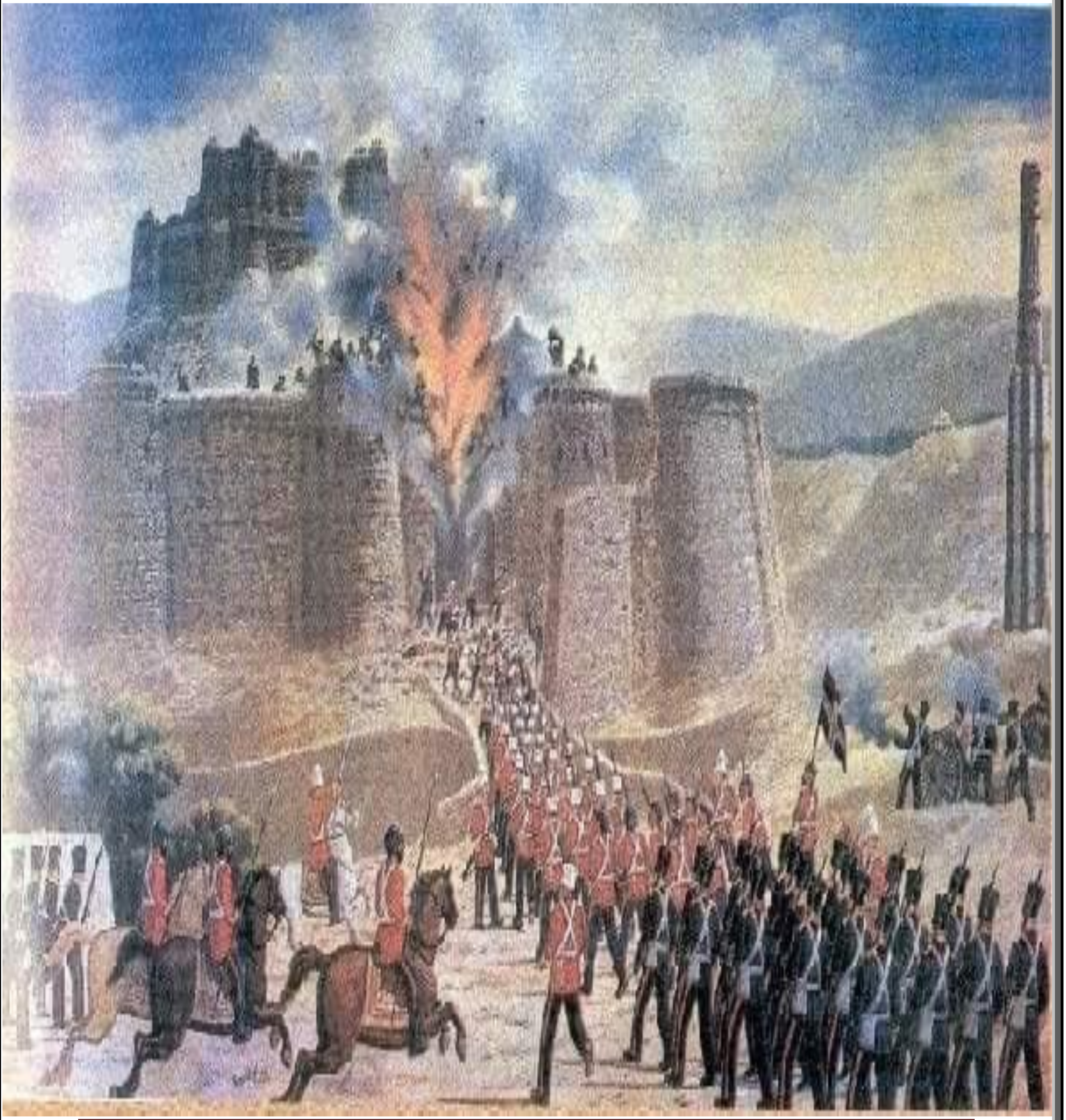

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد شاه بابا فرهنګي او ټولنيزې کړنې

د دغي عاليقدر پښتون امپراطور په وخت کې ادب او فرهنګ ته هم کار شوی ؤ، په خپله احمد شاه بابا په معنوي لحاظ هم يوه وتلي څېره وه او دده د اشعارو ديوان دده پر معنوي څېره ستر شاهد دی، د تصوف او عرفان سره علاقمند ؤ، خو په شعر کې يې حماسي هم ځای لره، د تاريخي افتخاراتو د ساتني له پاره يې په (1754م) کال يې په کندهار کې د بيت الاشراف په نوم لومړنی موزيم جوړ کړو، همدارنګه د تاريخ له ثبت سره يې هم علاقه لرله، نو ځکه يې په درباري تشکېلاتو کې د دولتي مؤرخ له پاره يو مقام منځ ته راوړو او په (1757م) کال کې يې د دربار منشي محمود الحسيني په دغه دنده وټاکه او حسيني هم هغه مشهور تاريخ چي تاريخ احمد شاهي په نوم سره يادېږي، په دوه ټوکه کې وليکه او نور ډېر تاليفات دده په دوره کې رامنځ ته شو.

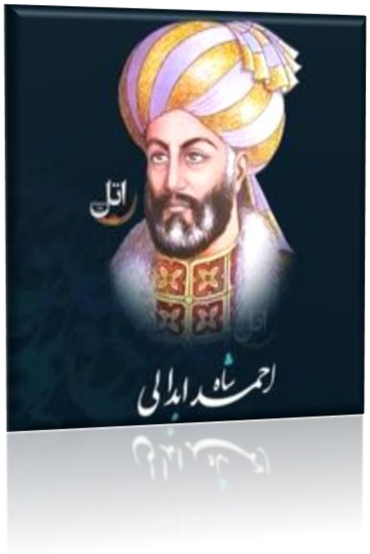

د احمد شاه بابا مړينه

دا چي احمد شاه بابا د هند له سفر څخه راوګرځېد، ډېرو جنګونو او سفرونو ستړی کړی ؤ نو په لاره کې ناروغ شو، کله چي کندهار ته ورسيد، د ناروغۍ له امله ضعيف شوی ؤ او په (1773م) کال کې يې د درملني په خاطر مشهد ته سفر وکړو، خو کله چي افغانستان ته راستون شو، نو ډېر ضعيف شوی ؤ، په دې وخت کې يې يوه جرګه د رئيسانو او د دولت له مامورينو څخه جوړه کړه چي په نوموړې جرګه کې يې شهزاده تيمور خپل وليعهد وټاکه د جرګې غړو هم د احمد شاه بابا د نظر سره موافقت وښوده، بالاخره د احمد شاه بابا ناروغي سخته شوه او د طوبې د غره په لور ولاړ چي بالاخره هملته احمد شاه بابا د جمعې په شپه د رجب د مياشتي په شلمه د (51) کلنی په عمر سترګې له نړۍ پټې کړې او ډېر ژر دهغه د مرګ خبر په ټول افغانستان کې خپور شو، د هغه جسد مبارک يې د طوبې له غره څخه راوړو، د خرقې مبارکې تر څنګ يې خاورو ته وسپارلو، چي دده د مزار د ګنبدې ډېرليک دادی.

روح يې ښاد او جنت الفردوس يې ځای شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

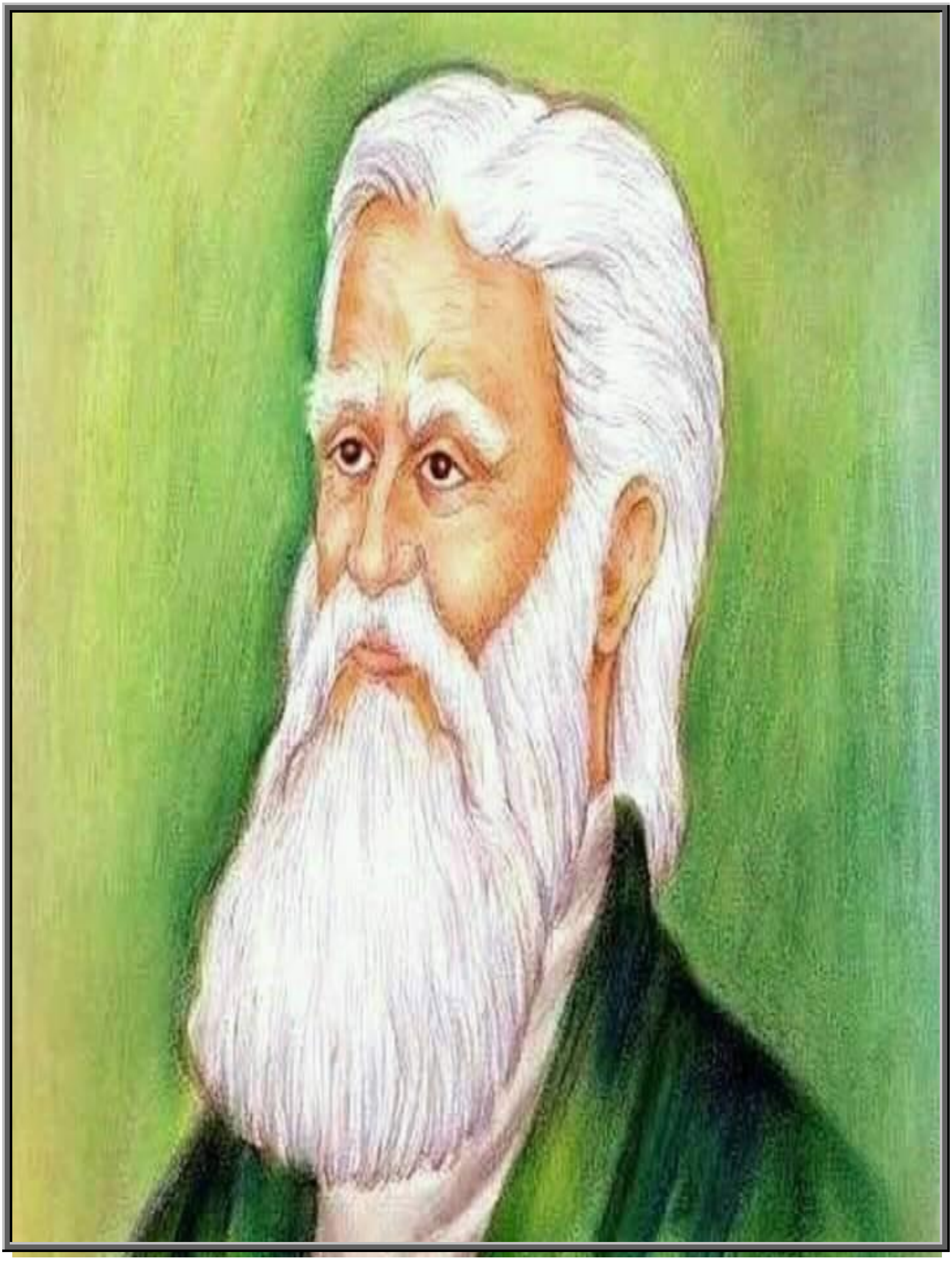

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستراونومیالي شخصیت عبدالرحمان بابا

رحمان بابا د پېښور په هزار خانی کې دبهادر خان په یوه علم پرووره کورني کې نړۍ ته سترګي غړولي دي.
رحمان بابا دژوند او دزیږیدو دنیټي په هکله پوهان او محققین به یوه نظر نه دی خو مختلفو افکارو سره یعنی دپټی خزانې څخه ددی صوفي شاعر دژوند زمان زیږیدو نیټه د (1042) ه کال ښودلی دی خو ددی نظر سره قلندر مومند هم نظر نه دی او د هغه ژوند (1018) کال ښودلی دی.

په هر حال د رحمان بابا د ژوند زمانه دخوشحال ، ارزاني ، دولت لوانی ،میرزاخان انصاری سره ښودل شوي دي

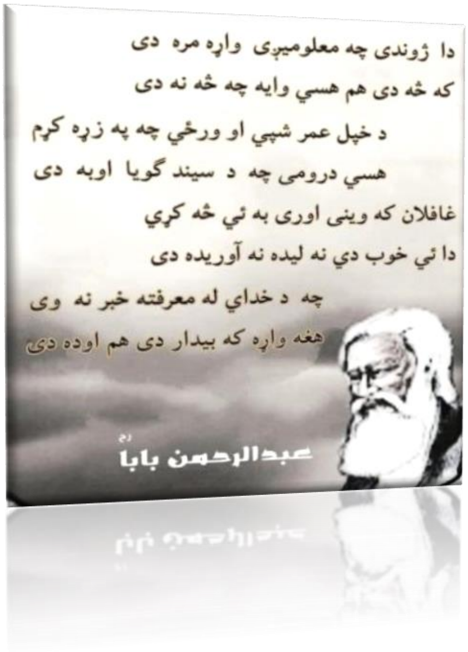

اودهغوی هم عصره کڼل شوی دی څکه ده پخپله په یو بیت کی ددغه شاعرانو ذکر کړی ده لکه چې وايي:

دمیرزا د ارزانی دعوه به پرې کا
قدر دان دشاعرانو رحمان راغی
یا په بل بیت کي وایې:

خوشحالان او دولتان مي غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عا لمګیر یم

خو د قلندر صاحب د نظر سره پو هان یو څه اختلاف څرګندوي او داسي وایې چې که رحمان بابا په (1018) کې زیږیدلی وی نو بیا یې ولي د دغو شاعرانو نه علاوه د مصری خان ګګیاني ،معذ والله خان ، کامکار ختک او ځینی نورو شاعرانو ذکر ندی کړي بل داچې اشرف خان هجري وایی چې رحمان بابا (1100) نه تر (1104) کلونو پوري یو پوخ اوسنجیده شاعر وه لکه چې وایې :

درحمان په ویل ځای د لقب نشته
چې یې ما شعر منظور کړ معتبر دی

درحمان بابا ژوند په اړوند خو دقلندر صاحب نظر دپوهانو لخوا زیات دتایید وړ ونه ګرځید لو او په اثبات باندې رسیدلي چې دقلندر نه مخکې زیږیدلي دی رحمان بابا دشخصیت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ويلې شو چې دی يو فقير طبع ملنګ او صوفي شاعر وو دارايي يې نه درلوده بلکه يو غريب او درويش صفته انسان تير شوی دی لکه چې پخپله وايي:

و

ځوک راکاندې قسم په کردګار
که درهم لرم په کورکې يا دينار
زه درهم او دينارنه لرم په کور کې
ولې ټول خلک مې بولي دنيادار

او يا لکه چې وايي :
که زردار دزردارانو اشنايان وي
د رحمان داشنايانو تکيه خدای دی

خو دی له يوی خوا غريب وو خو له بلې خو ا هم يو خودداره انسان وه هم په دا وايي:
چې نه له ځايه چيرته خوځم
نه د هيڅ ديوه مخلوق يم منت بار

رحمان بابا په خپل عمر کې خورا ښه اشعار ويلې دي او پښتو ادبيات پری غني کړې دي خو دده داشعارو ځينی موږ ته فقط يو ديوان را پاتي دی اودنورو اشعارو په باب يې احوال نه دی ورکړل شوي لکه څنګه چې دده دزيږيدو په باب اختلاف موجود وو همدا رنګه يې دمړينی په هکله يې هم نارستې ليکنې شوې دي.
دپټې خزانې مولف محمد هوتګ ابن داود د رحمان بابا دوفات کال (1118) ښودلي دی خوداسې ويل کيږي چې دا ليکنه به دقيقه نه وی رحمان بابا په خپلو اشعارو کې دشاه عالم يادونه کړی ده چې دا سړی (1119–1124) ژوندې وو لکه چي وايې:

اوس نوبت دشاه علم دی
دورتير شو
خدازده څه بار ی شي پينبه
عا شور راشی که اختر

دعبدالرحمان بابا دديوان په يوه سريزه کی لاکل شوی دی،چی عبدالرحمان بابا دپښتو دسجری نسبت له مخی (سړين) په سړين کی(غورياخيل) اوپه غورياخيلو کی (مومند) په مومندو کی (**داودزی**) په دويزو کی ابراهيم خيل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم رحمان بابا په قوم مومند دی خو دی ځان کوم قوم ته نه منسوبه وی او ځان دخدای (ج) دپاکی مینی ریښتيني عاشق بولی اودخدای(ج) په مینه کی ډوب دی. او دتعصب اوځان ستاینی څخه کرکه لري اودوروروولی، انسانی مناسباتو دنیوی او اوخروی نیکمرغیو لاری چاری خلکو ته ورپه ګوته کوي لکه چي وايي:

زه عاشق يم سرو کار مي دی له عشقه　　　نه خليل نه داودزی اونه مومند يم

او يا وايي:

دادنيا خدای له عشقه پيداکړی　　　دجملوو مخلوقاتو پلار دی ادا

او يا وايي:

په هر دم کی نوې نوې تماشې کړم　　　زه رحمان دخدای وکړه وته حيران يم

او يا وايي:

هيڅ تغير او تبديل نه لري رحمانه　　　تل تر تله بر قرار دی رب زما

او يا وايي:

که محنت که مشقت دی خو ددين دی　　　په کار نه دی بل محنت په دا دنيا
بی له خدايه هرچی دی همه فانی دی　　　که لذت دی که زينت په دی دنيا

او يا وايي:

چی په ورخ دشيخئ لافی کړی رحمانه!　　　په شپه می له ميفروشه غواړې ولې؟

او وايي:

بد په بدو پښيماني کاندي رحمانه!　　　ته په خپلو بدو نه شوي پښيمانه

او يا وايي:

دوست دشمن دسړی واړه خپل عمل دی　　　هم په دا مقدار يي اجر موی په موی شی

او يا وايي:

داوبو اصل له خاورو پيدا کيږی　　　خاکساران دخاکسارانو آبروی شي

اويا وايي:

دوباره دي راتله نشته په دنيا　　　نن دی وخت دی که دروغ کړی که رښتيا

اويا وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دنیا ده بې وفا **بې وفا ده په بقا**

اویا هم وايي:

نور عالم که ددنیا غمونه کاندي **درحمان سره دي غم داخرت**

بل دا چې په خپلو اشعارو کې دګل خان او جمال خان ددور او واقعیو یادونه کړي ده چې تر (1123) پورى ژوند یقیني دى ددغى دلایلو دخرګندولو نه وروسته داثابیتیږي چې رحمان بابا ژوند تر (1128)پورې ښودل شوې دي.

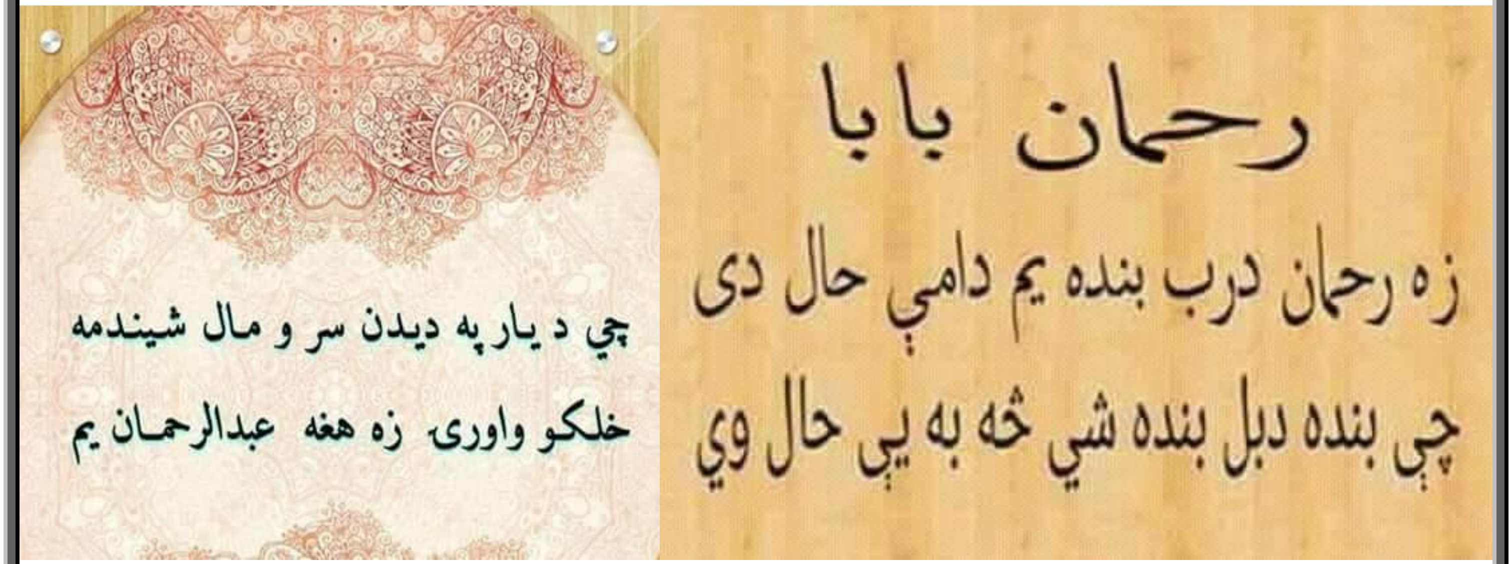

(c) ketabton.com: The Digital Library

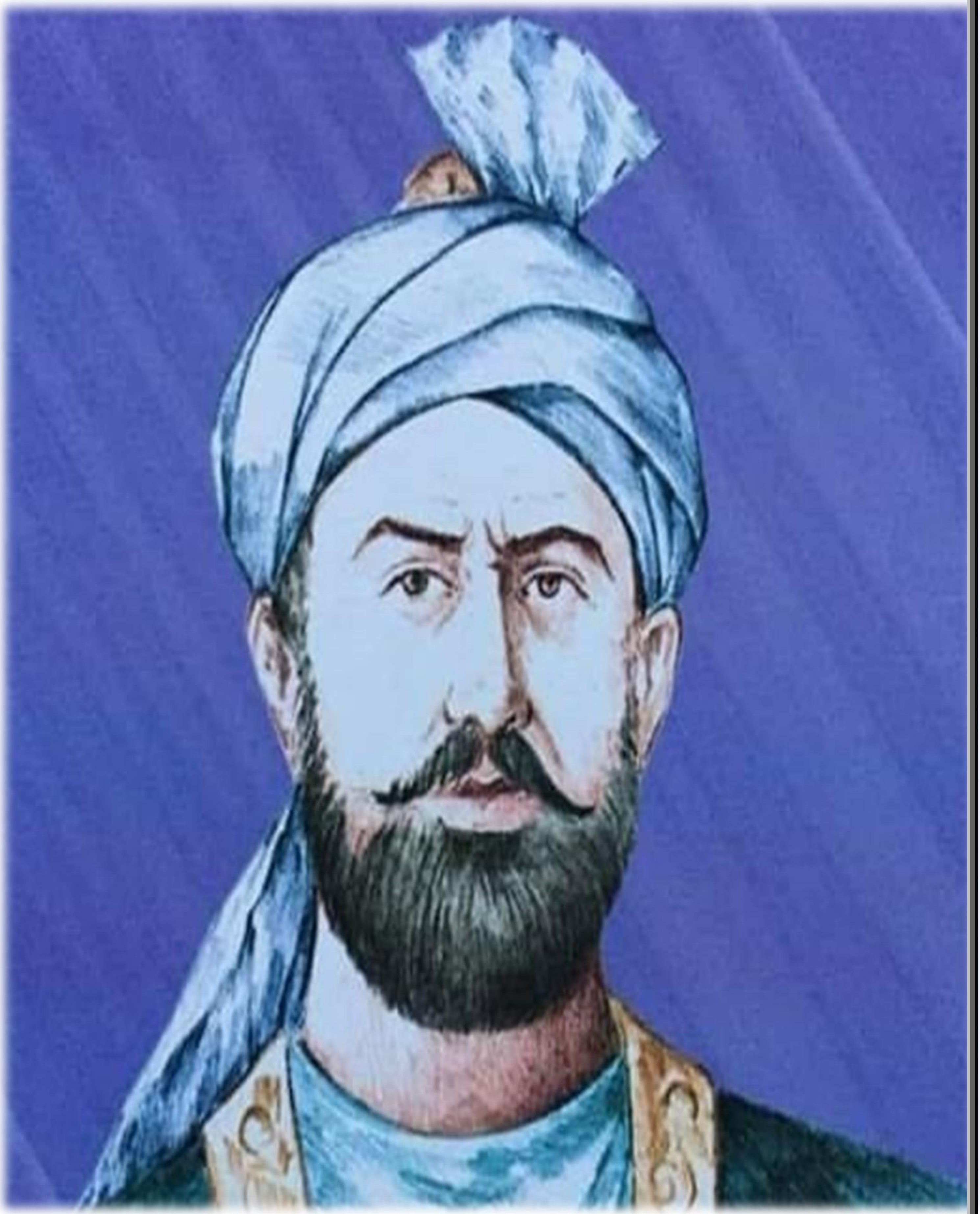

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرویس نیکه

میرویس خان چې په حاجی میرنیکه مشهورو دیوولسمی پیړی په وروستیوکي دنازوپه نامه له یوی مور څخه چې یوه دینداره ښځه وه وزیږیده. پلاریي شاه عالم خان دهوتکوقوم له مشرانواومور یي سلطان ملخي توخي لوروه چې دواړه قومي مشرانو څخه ګڼل کیږي. په راوروسته وختونوکي څه وخت چې میرویس خان دجعفرخان سدوزی له لورسره واده وکړ، نو دنومړي تولنیزحیثیت یي نورهم لوړکړاوځرنګه چې نوموړی یو نیک خویه،فصیح، مدبراوزړورسړی واوپه څنګ کی یی دسوداګری دنده هم پرمخ بیوله،نوځکه په ډیره اسانی سره یی وکولی شول چې دهغه وخت کندهار په خلکوکی ښه ځای ولری.

دهمدی خصوصیاتواو صفاتو په لرلوسره د کندهارښاردکلانترپه توګه هم وټاکل شو. او په دي مقام کی دخلکو اودهغه وخت کندهار دحکومت تر منځ دواسطی په توګه ییی دنده تر سره کوله خوپه همدی حال کي یی هم دخلکوله ملاتړ څخه لاس وانه خیست اوپه هغه لیک کی چې دده لاسلیک و دګرګین له زورزیاتي څخه په کی شکایت شوی واوداصفهان دربارته ولیږل شو داکار ددي لامل وګرزیدچې میرویس خان داځل دګرګین له خواونیول شواولاس نیولی اصفهان ته ولیږل شو.

میرویس خان مخکی له دی هم اصفهان ته سفرونه کړی وو اودصفوي حکومت اودربارله وضعی سره بلد و له همدی کبله نوموړی وتوانید چی نه یوازی ځان ته برائت ورکړي بلکی دصفوی پاچاء سلطان حسین حضورته هم ورسید او مکي ته دتللو اجازه یی هم تری واخیسته.

نوموړي په مکه معظمه کی له مذهبی عالمانو څخه د ګرچی ګرګین په وړاندی دپاڅون فتوا ترلاسه کړه.
له اصفهان څخه کندهار ته دمیرویس خان له راګرزیدو سره سم داصفهان ددربار وضعه دګرګین په وړاندی بدله شوی وه ځکه داسی ګنګوسی اوریدل کیدی چې دروسی امپراطور پترکبیر غواړي ارمنستان او ګرجستان له خپل هیواد سره ونښلوی اوداهم ویل کیدل چې ګرګین سره له خپلوعسکروغواړی دپترکبیر سره یو ځای شی . دغه ګنګوسه ددي لامل وګرزیده چې میرویس خان له ډیرواک سره کندهارته بیرته وګرزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی داخل په کندهار کی په ډيری حوصلی سره دپردیو په وړاندی دپاڅون لاری برابری کړی. په ځانګړی توګه د(1709/1121ز)کال په پسرلی کی هغه وخت چی ګرچی لښکری د ګرګین دوراره الکساندرتر مشرۍ لاندی دکندهاربناردارغستان او کاکړو دخپلو په نیت وتلی وی نو ډيره ښه زمینه مساعده شوه اوپه دی حال کی میرویس خان او نورقومی مشران دمانجی په نامه په یوه سیمه ییزه جرګه کی سره راټول شول اوله میرویس خان سره یی ګرګین اودصفوي دولت ډيری ګرجی لښکری دکندهاربنار ته دخلوینتومیلوپه واټن پروت کلي(ده شیخ)کی غافلګیره او بیاووژلي.

الکساندر اوپوځونه یی هم چی دکاکړوله جګړی څخه راګرزیدلي وو،په ډيری سختی وتوانیدل چی له جګړی وتښتی او ګرشک ته ځان ورسوی.
په دی ترتیب دبایزید انصاری ترمشری لاندی دروښاني پاڅون، دخوشحال خان خټک ترمشرۍ لاندی دختکوترپاڅون وروسته دکندهارپاڅون دخپلواکی ګټلوپه لاره کی دریم ګام ګڼلی شو. چی دکندهاردخلکو په ګډون ترسره شو چی زموږ په هیواد کی یی د خپلواکه دولت بنسټ کیښود.
دصفویانو له خوادکندهاردبیانولوپرله پسی هڅو،څه ګټه ونه کړه او میرویس خان، ملی قاید ترنامه لاندی اته کاله دکندهاروواکی په لاس کی درلودي. میرویس خان نیکه په(1715/1127ز) کال کی مړ شو.

میرعبدالعزیز

له میرویس نیکه وروسته دده ورور میر عبدالعزیزخان دکندهار حکومت مشری ترلاسه کړه خو نوموړی وروسته له دوه کلونو حکومت دمیرویس خان نیکه دکړنلاری خلاف له صفوی حکومت سره دپخلاینی لاره خپله کړه.
دقومونو او قبیلومشرانو دنوموړی داکارخوښ نه شو اودمیرویس خان زوی میرمحمود يي دخپل کاکا وژلوته تشویق کړ اونوموړی وروسته له دی کاره په(1727/1129ز) کال کی دننګرهارپرتخت کیناست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان ختک

کله چي مغلو په هند کي پاچاهي کوله، د ملک شهباز په کور کي يو هلک پيدا شو ، په کال ۱۰۲۲ هجري . پر دې هلک يې خوشال نوم کيښود. خوشال د کوچنيوالي څخه زړه ور او هوښيار وو. کله به چي د پلار سره په مجلس کي ناست وو د مشرانو او خپل پلار خبروته به يې غوږ نيوه او په خبرو کي به يې ډير فکر کاوه. خوشال خان درې وروڼه درلوده. خو تر ټولو ورونو دی هوښيار او پوه وو. خوشال له کوچنيوالي څخه ډير زړه ور معلوميده.

د خوشال پوهه او هوښياري ورځ په ورځ زياتيده، په شل کلني کي يې ډير کتابونه ولوستل او د زياتي پوهي خاوند سو. په شل کلني کي يې په شعر ويلو شروع وکړه. شعرونه يې د پښتونولی د احساساتو ډک دي. يوه ورځ ملک شهباز خان خوشال ته وويل، خوشاله زويه، که ته د خپل کام په مشرى ومنل شى نو څه به وکړې؟ خوشال ورته وويل، تر څو ژوندى يم د قوم او اولس د هوسايني او د هيواد د لوړوالي د پاره به خدمت کوم. دا به زما د پاره د خوښى ځاى وي چي زه خپل اولس ته خدمت وکړاى شم.

کله چي خوشال خان د قوم د خوا په مشر ى وټاکل شو د هند پاچا اورنګزيب ورته وويل ستا پلار زما په دربار کي ډير قدر لري. خو پام کوه چي پښتانه د مغلو په مقابل کي سر در څخه پورته نه کړي،خوشال خان دده خبرو ته غوږ و نه نيوه او پښتانه يې دمغلو مقابلی ته ودرول ،اورنګزيب چي دده له کاره خبر شو خوشال خان يې بندي کړ او د هند جيل ته يې وليګه. خوشال خان په هغه جيل کي د غيرته ډک شعرونه وليکل.

خوشال خان د ۷۸ کالو په عمر مړ سو. خو نوم يې تل ژوندى دئ.

د خوشال خان شعرونه خو ډيردي خو دلته به يې يو شعر ولولئ:

چې ښايست لرى په ستورو — داسمانندارہ ګوره
ددى خپل وجود په باغ کى — په هرشان ننداره ګوره
چې هر ګل ورته نظر کړى — دباغوان ننداره ګوره
راشه وغوره سترګى — دجهان ننداره ګوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان یو زړور او په پښتنو کلک مین سړی و،ده به تل هڅه کوله چی خپل قوم او پښتنو ته خدمت وکړی، خوشحال خان سره له دی چی یو زړور او دجنګ په ډګر کی غښتلی وه، یونامتو شاعر هم و چی ډیر شعرونه یې په خپل نوم ثبت کړی دی .

لکه چی وایي:

زه خوشحال توره په لاس کفن په غاړه

که خبر شوم چې پښتون دچا غلام شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تیمورشاه پاچاهي (1773_1793)زیږدیز:

تیمور شاه داحمد شاه بابا زوی په 1742 زیږدیز کال په مشهد کې زیږیدلی دی. هغه دزدهکړوخاوند او ددری ژبې شاعر و.
داحمدشاه بابا دمړینې پروخت کې یې دهرات دوالی په توګه دنده درلوده.
تیمور شاه خو داخلی او بهرني پاڅونونه په بریالی توب سره له منځه یووړل. تیمورشاه دخپلی پاچاهی په 20 کلنه موده کی وکړای شول چې هغه سیمی چی پلار یې ورته په میراث پاتی وې، وساتیږ.دهغه تر مرګ وروسته دهغه دزامنو بې اتفاقی ، دایران لاسوهنې او دروسانو او انګلیسانو سیالی دافغاني لویې امپراطورۍ دسقوط سبب شوې،تیمورشاه په 1793ز کال کې مړ او دکابل په چهارباغ کې خاورو‌ته وسپارل شو.

دامیر عبدالرحمن خان واکمني

دانګلیسانو له ماتی سره سم په 1880ز کال کی دانګلیسانو او امیر عبدالرحمن خان تر منځ لیکنی رالیکنې او اړیکی پیل شوی. ددغو اړیکو په لړ کې دانګلیسانو له خوا دعبدالرحمن خان سلطنت په رسمی وپیژندل شو.

امیر عبدالرحمن خان کله چی دپاچاهي اعلان وکړ دانګریزانو تیریو پر افغانستان باندی ډیری ستونزی را منځته کړې وی،کابل خپل ارزښت له لاسه ورکړی و.
امیر عبدالرحمن خان دپوځی موخو تو دمرکزی دولت دغښتلتیا لپاره پیسو ته اړتیا درلوده. دلګښتونودپوره کولو یوه لاره هم دمالیاتو زیاتول وو، مالیات یې وضع کړل اوپه مستقیمه اونامستقیمه توګه یې ترلاسه کړل........

ددغې دورې دناخوالو پیښو څخه یوه هم دافغانستان دختیځ او سویلی پولو ټاکل دډیورنډ دکرښې په واسطه وه.
مارتیمرډیورردنډ په 1893ز کال دانګریزانو له خوا دیو پلاوی په مشری دبریتانوی هند اوافغانستان تر منځ دپولو دټاکلو لپاره ټاکل شوی و، نوموړی دبریتانوی هند اوافغانستان ترمنځ پولو په خپله ګټه وټاکله او دسیاسی، پوځی او اقتصادی فشارونوله لاری دغه کرښه پر افغانستان وتپله.چی هیڅکله دافغانستاندخلکو له خوا دغه پوله منل شوی نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطان محمد فاتح

داخل کله چې سلطان محمد خان په تخت کیناست نو عمر یی تر دوویشت کلنی پورې رسیده . دده نه مخته هغه دوه ځلې ، په داسي حال کې چې عمر یی یوځې خوارلس او پنځلس کاله و ، دخپل پالر په ژوند کې په تخت ناسته کړي وه . د سلطان مرادخان ثاني د مړیني سمدستي وروسته د سلطنت اراکینو هغه ته د سلطان دمړیني په اړه خبر ورکړ او هغه هم سمدالسه او پرته له ځنډه د کوچنۍ اسیا څخه د اورنه په لور را ستون شو . ځکه همدلته دهغه د تخت د کیناستو مراسم هم تر سره کیدونکي و . سلطان محمد خان د عثماني کورنۍ اوم ځوان سلطان و ، د عثماني سلطنت بنسټ ایښودونکي پخپله) عثمان خان (و چې د » غیاث الدین کیخسرو سلجوقي « زوم و . سلطان محمد خان د عثمان خان د شا څخه اووم نسل جوړیږي ، د عثماني سلطنت بنسټ د نن څخه نژدې یوسلودیرش کاله پخوا هغه وخت کیښنول شو چې په (1300) عیسوی کال تاتاریانو په کوچنۍ اسیا یرغل وکړ او هلته یی سلجوقي واکمن) اوبیا دهغه وروسته د (سلطان عالؤ الدین هغه زوې غیاث الدین کیخسرو وواژه . غیاث الدین کوم زوې نه درلود ، یوازې یوه لور یی درلوده چې دعثمان خان په نکاح کې وه . په دې اساس د سلطنت اراکینو په یوه خوله او یوې راې سره عثمان خان د قونیا په تخت کیناوه او دخپل پادشاه په څیر یی و منود. په دې توګه د » اسرائیل بن سلجوق « د زوزاکه څخه ، چې په (1077)کې یی خپل نظام جوړ کړې و ، په (1300) عیسوي کال کې نظام والړ او اوپه ځاې یی د عثماني سلطنت جوړ کړل شو. او دې سلطنت تر (1915) عیسوي کاله پورې دوام وکړ .... دعثماني سلطنت څخه مخته د سلجوقیانو پادشاهي وه ، دهغوې نیکه اسرئیل بن سلجوق نومیده . دا هغه ځوک و چې د سلطان محمود غزنوي په حکم د هندوستان کالنجر په عسکري کال کې اوه کاله بندي شوي و . دعثماني سلطنت بنسټ ایښوونکي عثمان خان د سلجوقي حکمران په وخت کې د انګورې په سیمه کې د « ارطغرال » په کورنۍ کې پیدا شوي و . دا دسلطان عالؤالدین سلجوقي د حکمرانۍ وخت و . هغه د ارطغرال دمیرانې اوهمت د کتلو وروسته ، هغه ته د بازنطینی د سرحداتو جاګیر ور و سپاره . سلجوقي سلطان عالؤالدین د ارطغرال خان د احساناتو ممنون او مشکور هم و . سلطان محمد خانِ فاتح wپه حقیقت کې د سلطان محمد خان قبیله هم په لمړیو کې دهغو مهاجرو قبیلو څخه وه چې د چنګیز خان دحملو څخه یی خپل کلی کور او وطن پریښي و او په دشتو او غرونو کې یی سره تیندکونه وهل . دا قبیله د » ترکانو اوغوز« د قبایلو یوه یرخه وه . چې د عثمان خان نیکه دارطغرال خان پالر » سلیمان شاه« په مشرۍ کې خپل هیواد خراسان) افغانستان (پریښې و او په مختلفو هیوادونو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرزیدو را ګرزیدو وروسته د شام(سوریی)په لور ور واړده شوي وو . دوې چې کله د فرات ددریاب څخه تیرشول نو سلطان محمد خان خراساني نیکه (سلیمان شاه) په هغه دریاب کې ډوب شو او و مړ . دهغه د مړینې نه وروسته د دې قبیلې ډیره برخه خپره وره شوه ، خو کوم کسان چې پاته شول هغوې د ارطغران خان او دهغه د وررو< دوندارخان > سره یو ځاي د کوچنی اسیا په لور روان شول او هلته د سلطان عالؤالدین سلجوقي دسلطنت پولو ته ور ننوتل « . الرډ ایوسلي د ترکي ایمپایر » تر لیکني الندي لیکي چې : چنګیزخان خوارزم شاه له منځه وړي و . اودهغه ټول سلطنت یی دخپلو زامنو تر منځه وویشه . کله چې د خراسان دا ماتي خوړلي در په در شوې قبیله د سلیمان شاه د ډوبیدو او مړیني وروسته د ارطغرال خان په مشرۍ د سلطان عالؤالدین سلجوقي سلطنت ته ور ننوته نو شمیره یی څلورسوه او شل کورنو ته رسیده . ددغو څلوره سوه اوشلو کورنیو دغه ډله دسلطان عالؤالدین تر سیوري الندې دېنا اخستلو له پاره دقونیا د پایتخت په لور ور روان و چې په الره کي ارطغرال ته دوه فوځي ډلي په جنګ کې را ګیر څرګندي شوې . هغه یوه خوا هم نه پیژندله خو کله یی چې وکتل چې دهغوې یوه ډله د شمیرې له اړخه کمه او بله ځواکمنه ده نو سمدالسه د خپلو ۴۴۴ ملګرو سره یو ځاې دهغه کمزورې ډلې خوا یی ونیوله او داسي زبردسته حمله یی وکړ چې دښمن یی تیښتي ته و هڅاوه . دښمن میدان پریښود او خپلي پښي یی سپکي کړې . دفتحي نه وروسته هغه ته ډاګیزه شوه چې دهغې ډلي مرسته یی چې کړې ده هغوې د سلطان عالؤالدین سلجوقي د فوځ کسان و، او مقابل لورى یی تاتاریان وو . د ارطغرال ددې میراني په بدل کې سلطان عالوالدین سلجوقي هغه ته د دسفوت زرخیزه سیمه چې د سقاریه ددریاب په ښي لورې د بازنطیني (قسطنطنوي) پولو سره نښتي وه ، ورکړه ، تر څنګ یی ورته سفوت ښار هم ور بابښه . ارطغرال اودهغه ملګري چې د خراسان او ارمینیا څخه راغلي و ټول همدلته میشت شول . سلطان عالوالدین سلجوقي ارطغرال خان ته په دې سیمه کې دخپلو فوځونو د ساتلو اجازه هم ورکړه . او ترڅنګ یی ورته د بازنیطیني عسکرى کالو عسکرو ته د درس ورکولو حکم هم وکړ. دبازنطیني سلطنت مرکز قسطنطنیه وه. عالوالدین سلجوقي چې کوم خراساني ځوان ارطغرال ته په بازنطیني باندې دحملو کولو وینا کړى وه نو نژدې یونیم سل کاله وروسته دهمغه شخص د زوزاکه څخه سلطان محمد فاتح پیدا شو چې بالخره یی بازنطیني سلطنت) قسطنطنیه (فتحه کړه او د عیسویت د نړۍ دیوالونه یی سره ولړزول سلطان محمد خانِ فاتح ارطغرال خان په (1288) کال کې د (90) کالو په عمر له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې . هغه په خپل ټول ژوند کې د سلطان عالوالدین د ځانګړې پاملرنې الندې و . ان تر دې چې داسې وخت هم راغي چې ارطغران د سلطان عالوالدین د نائب په څیر د تاتاریانو او بازنطینانو ګډ فوځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ماتې ورکړه . ددې په بدل کې ورته سلطان عالوالدین سلجوقي د » بني شهر او بروصه شهر « سیمي هم ورحواله کړی . او د ارطغرال د جاګیر د نوم یې « سلطانوي » کېښود او هغه یې دخپلو فوځونو سپه ساالر و ټاکه . هالل ، دسلطان عالوالدین سلجوقي د بیرغ نښه وه ...... د ارطغرال خان د مړیني وروسته دهغه ستر زوی عثمان خان دهغه ځای ناستي و ټاکل شو . همدا د عثماني سلطنت بنسټ ایښوونکې او ددې سلطنت لمړی تاجدارهم و . دهغه پالر په خپل ټول ژوند کې د سلجوقي سلطنت سره تلپاتې وفاداري درلوده . سلطان هم د خپل پالر په قدم قدم کېښود او همغسې تګالره یې خپله کړه . خو دا داسې وخت و چې سلجوقي سلطنت خپله اخري ساه اخسته اوپه کوچنۍ اسیا کې ملوک الطوایفي حاکمه شوې وه. عثمانیان یواځې دبازنطیني دښمنانو په مقابل کې جنګېدل اویا په بله ژبه ، عثمانیان یواځې د عیسویانو پر خالف په جنګ رانښتي و . په دې وختو کې د قسطنطنیې پادشاه د خپلو درو ساتنه و نه شوه کړای او عثماني فوځونه دهغه (دتهینیا) میدانو ته ور ننوتل . بازنطیني سلطنت چې درسول اهلل صلی اهلل علیه وسلم په وختو کې د ځواکمنو سلطنتونو څخه و د عثمان په وخت کې د زوال سره مخ شوی و . هلته دخپل منځي جګړو او حکومتي بدنظمیو عثماني فوځونو ته موقع اوفرصت برابر کړې و چې هغوې دې د بازنطیني سلطنت په ډېرو برخو باندې ولکه وکړي . ددې نه مخته داسې یو وخت و چې بازنطیني سلطنت ان د کوچنۍ اسیا تر پولو پورې را غوځېدلي و . خو اوس په کوچنۍ اسیا کې د بازنطین سره یواځې » نائیسیا او نائیکومیډیا« سیمي اودهغي شاوخوا کلي پاته شوي و . د بازنطیني سیمو په لور د عثمان د توجه علت دهغه داسالم د تبلیغ کول و . په هر صورت عثمان د اسالمي فوځونو له پاره داروپا دروازې پرانستې او د دانیال دروازې پرانستل د عثماني نسل له پاره یوه لوبه وګرزیده . عثمان د سلجوقي سلطان د فرمانبردارۍ په اساس ستري ستړې معرکې سر کړې دي چې ددې ډلې څخه د » قراجه حصار « معرکه تر ټولو مشهوره ده . ددې کال د فتحه کولو په واسطه مسلمانانو اروپایانو ته خبر ورکړ چې نور نو دهغوې د حکومت دوران مخ په ختمیدو دې . سلطان عالوالدین سلجوقي خپل میرنې سپه ساالر عثمان ته د» نیزبیک« خطاب ورکړ او هغه ته یې په خپل نوم دسکې د جاری کولو او په خپل نوم د خطبې د ویلو اجازه هم ورکړه . په دې توګه عثمان ته د شاهي لقب تر څنګ دپادشاهۍ نور ټول امتیازات هم ور په برخه شول . اوبیا لږ څه پاته کمښت هم په راتلونکو کلونوکې له منځه والړ . او دا هغه وخت و چې عثمان دسلطان عالوالدین سلجوقي او دهغه د زوی دیرلیسې مړیني وروسته او ازاد او خپلواکه تاجدار په توګه را څرګند شو سلطان محمد خانِ فاتح د سلجوقي کورنۍ د حکومت د پای ته درسیدو سره سم د ال عثمان حکومت پیل شو . خو یو شمیر سلجوقي امیرانو لکه (دکرمانیا امیر)عثمان ته په ډیره کرکه او حسادت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتل ، او هغه يی خپل رقيب ګانه . همدا علت و چي لږه موده وروسته د عثمان او د کرمانيا دامير تر منځه د جنګونو يوه نه پاي ته رسيدونکي لړی و نښته . اودا لړۍ د هغوي د پرلپسي ناستځايو تر منځه هم همغسي جريان پيدا کړ . عثمان داسالمی حکومت بنسټ کيښود او په (1301) کال يی د » ټايئکوميډيا« سره رانښتي د »قيون حصار« کال کي په لمړني ځل د قسطنطنيا دشاهنشاهي فوځ سره مقابله وکړه او په دي مقابله کي ورته ډيره ستره بريا تر السه شوه . او تر شپږو کالو پوري يی د فتوحاتو لړۍ تر » بحراسود« پوري و غځيده . هغه په خپل ژوند کي په دري محاذونو کي په يوه وخت فتوحات تر السه کول ، ..لمړی .... دباغي سلجوقي امرانو پر خالف .... بل ...د تاتاريانو پر خالف . .. دريم .... دبازنطيني فوځونو يعني د قسطنطنيی د پادشاه پر خالف.... په (1307) عيسوي کال کي عثمانيانو دبروصي ښار کالبند کړ، دا ښار په قسطنطنيه کي د کوچنی اسيا په نامه ياديده . دا د نړۍ تر ټولو اوږده کالبندي وه چي تر لسو کالو يی دوام وکړ. بالخره په (1326) عيسوي کال کي کالبندو فوځونو خپلي وسلي کيښودي او دعثمان خان زوي اولخان د فاتح په څير دي کالته ورننوت ، په دي وختو کي عثمان خان په »سفوف« کي د مرګ په بستره باندي پروت و ، خو دهغه د مړينی څخه مخته د هغه زوي اولخان هغه ته د دي سوبي خبر ور ورساوه . همغه و چي عثمان خان هغه خپل ځاي ناستي و ټاکه او حکم يی وکړ چي دمړيني وروسته يی په بروصه کي خاورو ته وسپاري. تر څنګ يی حکم وکړ چي بروصه د عثماني سلطنت له پاره پايتخت وګرځوي . هغه دهغه د وصيت په مطابق همملته په بروصه کي خاورو ته وسپارل شو . د»عثماني دولت « تر نامه الندی تاريخ ليکي چي :عثمان خان د عثمانيه دولت لمړی تاجدار و . هغه هيڅکله هم دخپل ځان له پاره دسلطان کليمه نه استعمالوله . دهغه زوي اولخان او لمسي) مراد اول (هم دخپلو ځانو له پاره د امير کليمه استعمالوله .د عثمانيه سلطنت د بنسټ ايښودونکي عثمان واده هم په ډيره په زړه پوري توګه تر سره شوي و . هلته د ښار سره نژدي د »ابتروني « په سيمه کي يو خداي پالي عالم او درويش صفته انسان » اوبالي »نومي اوسيده ، عثمان به دخپلي ځوانی په وخت کي هلته ډير ورته ، هغه يوه ډيره ښايسته اوحسينه لور درلوده چي) مال خاتون (نوميده . يوه ورځ په ناڅاپی توګه د عثمان سترګي په دغه پيغله و نښتي ، او دکتلو سره سم پري عاشق شو. هغه سمدالسه د نکاح پيغام ور وليږه خو » اوه بالي « د يوه درويش او د سلطنت د امير تر منځ د توپير په پوهيدو باندي دا پيغام ونه مانه . ان تر دوو کالو پوري د عشق او محبت دا لړی روانه وه ، عثمان هم د اوه بالي کور ته تګ راتګ ته دوام ورکړ . په دي وخت کي څو نورو ترک سردارانو هم چي په ځواک او شهرت کي د عثمان څخه کم نه و د مال خاتون سره د واده کولو هيله څرګنده کړه . خو اوه بالي هغوي ته هم ځواب ورکړ . بالخره داسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ورځ را غله چې عثمان هملته د » اوه بالي « په کور کې پاته شوې و یو عجیب او غریب خوب یی وکوت . » ویی کتل چې یوه سپوږمۍ د اوه بالي دسیني څخه را ووزي او کرار کرار ترې د څوارلسمي سلطان محمد خانِ فاتح سپوږمۍ جوړه شي او بیا د عثمان په سیني کې ور ننوځي ، بیا دهغه اړخه یوه ځواکمنه ونه راشنه شي چې همداسي پسي ستریږي ، ان تردې چې ددې وني شاخونه د وچې او لمدې ټول ځایونه را و نغاړي ، د ونی د جرړو څخه د نرۍ څلور ستر دریابونه دجله ، فرات ، نیل او ډینوب را بهیږي او څلور ستر غرونه ، کوه قاف ، د بلقان غر ، دتور غر ، او د اتلس غر ددې شاخونه سنبالوي . په دې وخت کې یوه تیزه هوا راپیدا شی اودهغې ونی د پانو مخ چې په شکل کې توري ته ورتوالي لري د یوه ستر ښار لورې ته وګرځوي ، دا ښار ددوو سمندرونو او ددوو لویو وچو د رایوځاي کیدو په نقطه کې پروت دې ، او د یوې ګوتي په څیر را څرګندیږي . پدې ګوته کې دوه زمرد او دوه نیلم ځاې په ځاې شوي دي، عثمان غوښتل دا ګوته په ګوته کړي چې یو ناڅاپه ګوته سره را خالصه شوه«...... د بیداریدو وروسته یی خپل خوب اوه بالي ته بیان کړ ، اوبالي په دې خوب کې د عثمان له پاره ښه راتلونکي وکوت اوهغه یی یوه غیبي اشاره و ګڼله او دخپلي لور » مال خاتون « نکاح یی ورسره وکړه . د عثمان همدغه خوب چې هغه نژدې یونیم سل کاله مخته لیدلي و د هغه د کړوسي سلطان محمد له اړخه پوره کیدونکې و . ددوسمندرونو او ددوو لویو وچو د رایوځاې کیدو نقطه د قسطنطنیې ښار و ، د سلطان محمدخان پلرونو او نیکونو کې د عثمان خان یو زوې » اورخان « هم د یوه فاتح او بهادر پادشاه په نوم یادیږي، دا عثماني سلطنت دویم تاجدار او د عثمان خان تر ټولو کوچنې زوې و . دهغه مشر وررور عالوالدین داسالمي علومو شوقی و تر څنګ یی د تصوف اوفلسفي سره هم ډیره مینه درلوده ، هغه ډیره پوه او مدبر انسان و ، د زمکې پرمخ تر ټولو لمړۍ منظم ، په دریشۍ سنبال ، تنخوا لرونکې او په فوځي ځایو کې اوسیدونکې فوځ » ینې چرې « دهمغې په سال او مشورې سره جوړ کړل شو . دهغه سره په دې مشوره کې » قراخلیل « هم شریک و . ددې نه مخته په نړۍ کې فوځونه منظمیدل او په ځانګړیو کالیو هم سنبالیدل، خو دا کار به یواځې او یواځې د جنګ په ورځو کې تر سره کیده . د رومیانو او یونانیانو په سلطنتونو کې هم همدا ډول رواج و . دسیدنا عمر رضی اهلل عنه په وخت کې د عسکرو له پاره تنخوا ګاني ټاکلې شوې وې او د رخصتیو رواج هم دهمغه له وخته پیل شوې و، خو په هغو وختو کې د فوځي بارکونو او یاد تلپاتې عسکري تمځایونو آند له چا سره نه و . په دې اساس دا کار تر ټولو لمړۍ اورخان د خپل مشر وررور عالوالدین او خپل دوست قرا خلیل په سال سره تر سره کړ . هغه ټول هغه ځوان عیسوي بندیان چې په مختلفو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګونو کې يې نيولی و د روزنې له پاره همدې ډول روزنځايو کې واچول او يو باقاعده فوځ يې ترېِ د » ينې چري « په نامه جوړ کړ.

دسلطان محمد فاتح دوران په (1481) کال کی پای ته ورسيد. د (1451)نه تر (1481) پوری ،په ديرشو کالو کی سلطان محمد فاتح په قسطنطنيه باندی حکومت وکړ. د سلطان په وخت کی اسالمی حکومت د اروپا تر لری لری ځايو پوری و غځيد .دسلطان فاتح نه وروسته عثماني حکمران » سليمان اعظم قانونی « (1550نه تر 1566) پوری ډير شهرت ومومند .مشهور امير البحر) خيرالدين باربروسا(دهمدی سلطان په وخت کی مشهور شو ، دخادم الحرمين االشريفين لمړنی لقب تر ټولو دمخه » بايزيد« خپل کړی و . خوپه عثمانی حکمرانانو کی د خالفت منصب تر ټولو دمخه (لمړی سليم عثمانی) ته ورکړل شوی و . اخری عباسی خليفه » المتوکل « و چی په قاهره کی يی د سالطين مملوک تر سيوری اللندی ظاهری شان وشوکت درلود خو په حقيقت کی دواکمنی څخه بی برخی وو ..... دخالفت پګړی (اول سليم عثمانی) ته په سر ايښوول شوی وه . دمقدسو مقاماتو کنجګانی ، د انحضرت صلی اهلل عليه وسلم مبارکه توره ، علم او څادر د خالفت دسند په توګه » سليم « ته ورکړل شوی و . دهمدی وروسته د عثمانی خلفاؤ نومونه په خطبه کی اخستل کيدل . عثماني سلطنت نزدی شپږ سوه کاله دوام وکړ او د عثمانی خالفت اخری بدنصيبه خليفه » سلطان عبدالحميدخان ثانی « و ، چی حکومت يی د لمړی عمومي جنګ پا پايلو کی له منځه والړ . دغه خليفه په (1918) کال د نظربندی په دوران کی ساه ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دنیکمرغه او سوکاله افغانستان په هیله)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library